

מתווה ביסמוט - השלכותיו האסטרטגיות על הביטחון הלאומי של מדינת ישראל

ראם עמיניח | 21 בדצמבר, 2025 | גיליון 2074

מתווה ביסמוט נבנה כך שדינו לסכל כל סיכוי של צה"ל לגייס לוחמים חרדים, כולל את אלו שכבר מחזיקים בידיהם צו עם תאריך נקוב לגיוס החל מינואר הקרוב. הוא טומן בחובו סעיף מרכזי אחד, הגוזר את משמעותו של המתווה כולו וסיכויו לגייס: סעיף "דחיית השירות", המקבע את גיל הפטור על 26, הוכח כמהלך הרסני הדוחק את החרדים לשיבות ומסכל כל סיכוי לגיוס לצה"ל ושילוב בתעסוקה. מן הטעם הזה לבדו, המתווה המוצע לא זו בלבד שהוא לא יכול להביא לגיוס חרדים, אלא שהוא עולה לכדי סכנה ממשית לביטחון הלאומי ולריבונות היהודית בארץ ישראל.

מתווה ביסמוט הנידון בימים אלו בכנסת מגיע בעיצומו של שינוי המהווה הזדמנות דרמטית לצה"ל: פסיקת בג"ץ מיוני 2024 חייבה את המדינה להתחיל לשלוח צווי גיוס שוויוניים לצעירים חרדים. מאז החל תהליך היסטורי שלא היה כמותו מאז 1977. לראשונה, כ-42 אלף צעירים חרדים מן המניין מחזיקים בידם כעת צווי גיוס שנשלחו על פי החוק הקיים, לכולם מועד התייצבות נקוב במהלך השנתיים הקרובות. 1200 חרדים, כולל בני ישיבות מהמיינסטרים החרדי, בגילים רלוונטיים לתפקידי לוחמה, יכולים להתייצב מדי חודש החל מינואר 2026. על הרקע הזה, מתקיימים בחודשים האחרונים כלל הדיונים הבהולים בכנסת ובחצרות ההנהגה החרדית.

לכן, את המתווה שמונח כעת על סדר היום יש לבחון - לא רק במונחים משפטיים, פוליטיים או ערכיים, אלא בהיבט השלכותיו על הביטחון הלאומי של ישראל: מה יעשה החוק למצבת כוח האדם בצה"ל ובפרט לסד"כ הלוחם, מה יעלה בגורלו של צבא העם בתוך שנים ספורות, מהי המשמעות הנגזרת ביחס לכלכלה והחברה הישראלית, ולבסוף - ביחס לעתידה וקיומה של מדינת ישראל.

מטרות החוק

החל מן השורה הראשונה במתווה, בסעיף הגדרת המטרה, מתחיל להצטייר שורש הבעיה בדיון: **"מטרתו של פרק זה לצמצם את אי השוויון... ולקבוע הסדרים שתכליתם להסדיר את מעמדם של תלמידי ישיבות שתורתם אומנותם והכל תוך הכרה בחשיבות לימוד התורה..."**

ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, במהותה, עוסקת בקודשי הקודשים של ביטחון ישראל. היא חשופה לסקירות הרגישות ביותר בנושאי הביטחון, החוץ והמודיעין. היא מכירה לפני ולפנים את מצבו וצרכיו של צה"ל, את משבר כוח האדם החמור בו הוא שרוי, וגם את האתגרים האסטרטגיים של מדינת ישראל.

¹ תא"ל (מיל') ראם עמיניח כיהן בעבר כראש המערך הכלכלי של צה"ל וראש אגף תקציבים במשרד הביטחון, וכיום חבר דירקטוריון במכון למחקרי ביטחון (INSS).

זו תכליתה, והיא שם לפקח על הממשלה וגופי הביטחון, לאתגר ולוודא שהאינטרסים הביטחוניים העליונים של ישראל נשמרים ונבחנו ביסודיות ובזהירות המתבקשת. אלא שכעת, ועדת החוץ והביטחון מקדישה את מיטב זמנה, מרצה ומשאביה לנושא שכלל אינו שייך להגדרת תפקידה, כמטרה מרכזית. מכאן ואילך - העיסוק בהררי המספרים והסעיפים הופך חסר משמעות כמעט, שכן מראש - החוק לא מתמקד בצרכי צה"ל. דה פקטו, הוא יחמיר משמעותית בהכרח את מצבו של צה"ל וכשירותו, בגלל סעיף מרכזי אחד, שהוא גולת הכותרת של החוק כולו.

דחיית השירות: המנגנון שיחסל את צבא העם

על פניו, מתווה ביסמוט מציג יעדי גיוס, מסלולי שירות, סנקציות מדורגות ושאר פרקים וסעיפים, שלכאורה עוסקים בנושא. אולם דה פקטו - בלב החוק ניצב סעיף אחד, שגוזר את דין המתווה כולו והופך את יתר הסעיפים למסיחי דעת חסרי משמעות.

- **דחיית שירות:** סעיף 26. קובע כי שר הביטחון רשאי, לבקשת מיועד לשירות ביטחון שהוא תלמיד ישיבה, לדחות בצו, את מועד התייצבותו לשירות סדיר עד גיל 26, גיל הפטור.
- **תוצאה ידועה מראש:** זהו איננו ניסוי חדש, שבו יש להתבונן בסקרנות ולבחון מה יקרה. המתווה המוצע חוזר להסדר שנרקם ב-1977 ותוצאותיו כבר ידועות: דחיית שירות כתנאי לפטור - זהו מנגנון שכבר הוכיח את האפקטיביות המובהקת שלו בגיוס חרדים לישיבות.
- **כריכת הפטור בהתייצבות בישיבה - יצרה היררכיה בעלת השלכות חברתיות ותרבותיות** כבדות משקל ברחוב החרדי: אם יש חרדים נבחרים, "עילויים", הזכאים למעמד, שידוך, מוסדות יוקרתיים, ומנגד אלו שאינם נבחרים - אזי גיוס לצה"ל ממותג כנחלתם של 'נחותים' בלבד. הכתם והסנקציה החברתית הזו על הצעיר החרדי ומשפחתו היא הקשה מכולם, והיא אכן הרחיקה בהצלחה רבה ובמספרים הולכים ועולים את החרדים מצה"ל ומשוק העבודה. לפיכך, המתווה המוצע מסוכן יותר אף ממתן פטור גורף לחרדים.
- **הגדרת החרדי בחוק** מרחיבה משמעותית את הזכאים לדחיית שירות. לא רק תלמיד ישיבה פעיל, אלא גם מי שלמד (או דה פקטו היה רשום לישיבה מוכרת) במשך שנתיים - ייספר כחרדי. בחסות סעיף זה, ההנהגה החרדית כמובן כבר יודעת היטב לנתב לצה"ל מתוך מאגר גדול שלרשותה - רק סוררים משולי השוליים של החברה. מהלך זה יעצים את דחיקתם של יתר החרדים לישיבות.

יעדים, מכסות, טעויות והטעויות נוספות

- משהובררה המהות של התמריץ להסתגר בישיבות עד גיל 26, ברור כי אין כל ערך בעצם הדיון ביעדים. כלל המספרים המצוינים במתווה הוא חסר משמעות, והם נשתלו שם כדי לבלבל ולייצר מסכי עשן.
- אלו שיישלחו לשירות צבאי למלא את אותן "מכסות" (ונתונים לבחירת ההנהגה החרדית) - יהיו מעטים משולי החברה, יוצאים בשאלה וכאלו שעובדים או לומדים.
 - אלו יגיעו לצה"ל בגיל מבוגר כשהם בעלי משפחות ורק יחריפו את הנזק: הם לא יוכלו לשרת בתפקידי לוחמה רלוונטיים שהצבא כה זקוק להם, יעלו ביוקר בלי לספק ערך משמעותי וגם יחזקו את התחושה בצה"ל ובציבור שאין בהם צורך.

- **סנקציות על משתמטים מהישיבות:** המבחן היחיד שרלוונטי לשיח על אודות הסנקציות הוא על מי הן יוטלו. אולם על פי מה שמציע המתווה, מתבררת במהרה תכליתן. צעיר שלא יתייצב לא יוכל להוציא רישיון נהיגה או לצאת מהארץ עד שימלאו לו 23, אלא אם יקבל היתר מוועדת החריגים בראשות אלוף משנה במילואים, אשר תכלול גם נציג של הרבנים החרדים. הוא גם לא יהיה זכאי למלגת לימודים לסטודנטים, או להקלות מס. הרעיון ברור: מדובר בסנקציות אפקטיביות במיוחד על המשתמטים מהישיבות, שכמו נלקחו היישר מהתקנון של המחמירות שבישיבות. גם במובן זה, המתווה המוצע הורס מענה מצוין שכבר מצוי בחוק הקיים (עם סנקציות פליליות החלות על כל עריק), אשר מספק לצה"ל את כל הדרוש לו לאכיפה אפקטיבית.

משבר כוח אדם לוחם בצה"ל ועתידו של צבא העם

- **משבר כוח אדם חסר תקדים:** הדיון במתווה מתרחש בעיצומה של שחיקה עמוקה של כוחות המילואים והסדיר, כשהמוטיבציה להמשיך בשרות קבע של נגדים ושל קצינים, גם בכירים, נמצאת בשפל. הצורך של צה"ל בגיוסי מילואים תכופים נובע ממחסור של כ-12 אלפי חיילים בכל שנתון. במקביל, צרכי השוטפים של צה"ל גדלו, וביתר שאת בכל הקשור לזרוע היבשה ובהגנה על הגבולות.
- **צרכי הצבא:** הצבא לא זקוק לחיילים לתפקידי שוליים בעורף, הוא צריך לוחמים בחזית ותומכי לחימה ונערך בהתאם לקליטתם. צה"ל הבהיר זה מכבר שהחל מ-2026 לא תהיה לו שום מגבלה לגייס את כלל המחזור. כלומר, צה"ל צריך וגם ערוך לקלוט חרדים במספרים גדולים לתפקידי לוחמה.

סכנת קריסה כלכלית

- **הרחקת החרדים משוק העבודה:** מעבר להשלכות הקשות על צה"ל, קשירת הפטור בישיבה בישיבות מונעת מהצעיר החרדי לצאת לעבודה או ללימודים אקדמיים עד גיל 26, גם אם הוא רוצה בכך. הגדרה זו הופכת את השלמתם של פערי ההשכלה והתעסקוה לכמעט בלתי אפשרית וסותמת את הגולל על האפשרות לשילוב משמעותי בכלכלה ובשוק העבודה.
- **עלויות המלחמה ונטל החוב:** עלויות המלחמה נאמדות בכ- 400 מיליארד ₪. תוספת הנזקים האזרחיים בעורף והתגמולים שישולמו לנפגעים מתוקף חוק נפגעי פעולות איבה תביא את החוב של ישראל לכדי כ-1.3 טריליון ₪, שבגיננו ישולמו כ-60 מיליארד ₪ שנתי ריבית מדי שנה.
- **התוספת לתקציב הביטחון,** לפחות בעשור הקרוב, צפויה להגיע לכ-40 מיליארד ₪ בשנה. בנוסף, תחשיבים שנעשו במערכת הביטחון מעלים כי עלות גיוס מערך המילואים בצווי 8 תכופים ולפרקי זמן ממושכים הסתכמה בשנתיים האחרונות בכ-70 מיליארד ₪ - כרבע מהעלויות הישירות של המלחמה. ללא גיוס חרדים, ייווצר מצב חדש וקבוע של כ-60 ימי מילואים בשנה (במצב "שגרה").
- **נטל המס:** בקרוב מאוד יוגש לאזרחי ישראל החשבון, עם עליית מיסים שברור היכן תתחיל וקשה לצפות היכן ומתי תסתיים. המשמעות למשק הישראלי ברורה: המודל שבמסגרתו

קבוצה לא יצרנית, ההולכת וגדלה, תלויה במימונה של קבוצה יצרנית ההולכת וקטנה – אינו בר-קיימא ומוביל לקריסה.

- **השילוב שבין אובדן התוצר והפגיעה בפריון כתוצאה מאי-השתתפותם של גברים חרדים בשוק העבודה לבין נטל מימונם ההולך ותופח, בנסיבות והמגמות הדמוגרפיות הקיימות, מתכנס לכדי מתכון לקטסטרופה כלכלית.** אי אפשר יהיה להמשיך לאורך זמן לקיים כלכלה חזקה וצומחת, המסוגלת לממן צבא גדול, חזק וטכנולוגי, העונה על צרכיה של מדינת ישראל.

סיכום

- **מתווה ביסמוט אינו עוסק בגיוס לצה"ל**, אלא בעצירה מיידית של תהליך היסטורי בעל סיכויי הצלחה טובים, והחלפתו בהסדר ישן שתוצאותיו מוכרות וידועות מראש.
- **סעיף דחיית הגיוס והעלאת גיל הפטור ל-26 יסכל כל אפשרות לגיוס** עתידי לצה"ל ושילוב בכלכלה ובחברה. החוק ידחק צעירים חרדים להסתגר בשיבות.
- **הסנקציה החברתית הנלווית להשתמטות מהישיבה** הופכת את הגיוס לצה"ל או את היציאה לעבודה לאופציה בלתי מתקבלת על הדעת ברחוב החרדי.
- **מתי המעט שייבחרו בקפידה בכדי למלא את מכסות היעדים הדלילות** - במקום לצמצם את המחסור בלוחמים, חרדים מבוגרים יפנו לתפקידי שוליים בצבא או בשירות אזרחי, בעלות יקרה שתשחק את העניין והמוטיבציה של כלל הגורמים בהמשך התהליך.
- **המתווה מרחיב מאוד את הגדרת החרדים**, מסיר סנקציות אישיות אפקטיביות שקיימות בחוק ומחליפן בסנקציות על אלו שיצאו מהישיבות, מייצר סעיפי מילוט מעמידה בזמנים ובמכסות, וגם מפקיד בידי ההנהגה החרדית את הפיקוח והבקרה על ההחלטה מי יתגייס, מתי ולאן.
- **המחסור של צה"ל בלוחמים ותומכי לחימה קדמיים לא יקבל מענה:** תהליך השחיקה במוטיבציה של קצינים ונגדים בתפקידי מפתח צפוי להחריף ולהכביד אף יותר את הנטל על משרתי המילואים. תהליכים אלו עשויים להביא לבסוף לפגיעה ממשית בכשירותו של צה"ל ומוכנותו למלחמה.
- **המודל הכלכלי של ישראל תחת מגמות אלו אינו בר-קיימא:** ניתוק החרדים משוק העבודה על פי המתווה המוצע יכביד עוד יותר את הנטל הכבד ממילא על קבוצה קטנה הנושאת בעיקר נטל המס ואחראית לעיקר התוצר. ללא שינוי כיוון משמעותי - השילוב של עלויות הביטחון שיגדלו בהתמדה בשנים הקרובות, החוב הלאומי ותשלומי הריבית הכבדים, לצד המגמות הדמוגרפיות, צפויים להביא את הכלכלה הישראלית אל סף קריסה.
- **התפוררות הלכידות והיציבות החברתית:** ההתעלמות מזעקתם של משרתי הסדיר, המילואים ומשפחותיהם לאורך השנתיים האחרונות, העצימה יותר מתמיד את תחושת השבר והניכור בין הקבוצות בחברה. אין להתעלם מהשלכותיו של מתווה זה גם על המרקם החברתי השברירי גם כן.

גיוס תלמידי הישיבות הוא מפתח לחיזוק הצבא ולריפוי החברה והכלכלה הישראלית בשנים שאחרי המלחמה. הצעירים החרדים, בלי צל של ספק, יכולים להיות ויהיו חיילים מצוינים אם המחוקק לא ימנע זאת, כפי שצפוי לקרות על פי המתווה המוצע, ואם נשכיל לייצר את התנאים המלאים, שיבטיחו שהמיועד לשירות ביטחון - מלש"ב - החרדי נכנס בשערי הבקו"ם כחרדי, ויוצא ממנו כחרדי. זה אפשרי, וזה בידינו.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט